

EUROOPA KOHTU OTSUS

10. detsember 1991*

[...]

Kohtuasjas C-179/90,

mille esemeks on Euroopa Kohtule EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Tribunale di Genova (Itaalia) esitatud taotlus, millega soovitakse saada selles kohtus pooleli olevas vaidluses järgmiste poolte vahel:

Merci convenzionali porto di Genova SpA

ja

Siderurgica Gabrielli SpA,

eelotsust EMÜ asutamislepingu artiklite 7, 30, 85, 86 ja 90 tõlgendamise kohta,

EUROOPA KOHUS,

koosseisus: president O. Due, kodade esimehed Sir Gordon Slynn, R. Joliet, F. A. Schockweiler, F. Grévisse ja P. J. G. Kapteyn, kohtunikud G. F. Mancini, C. N. Kakouris, J. C. Moitinho de Almeida, G. C. Rodríguez Iglesias ja M. Díez de Velasco,

kohtujurist: W. Van Gerven,

kohtusekretär: vanemametnik H. A. Rühl,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

- Merci convenzionali porto di Genova SpA, keda esindasid *avvocato* Sergio Medina ja *avvocato* Giuseppe Ferraris, Genova,

- Siderurgica Gabrielli SpA, keda esindasid *avvocato* Giuseppe Conte ja *avvocato* Giuseppe Michele Giacomini, Genova,

- Euroopa Ühenduste Komisjon, esindaja: õigustalituse ametnik Enrico Traversa, keda abistas *avvocato* Renzo Maria Morresi, Bologna,

arvestades kohtuistungil ettekannet,

olles 30. mai 1991. aasta kohtuistungil ära kuulanud suulised märkused, mille esitasid Merci convenzionali porto di Genova SpA, Merci convenzionali porto di Genova SpA ja komisjon,

olles 19. septembri 1991. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

*Kohtumenetluse keel: itaalia.

on teinud järgmise

otsuse

[...]

1. Tribunale di Genova esitas 6. aprilli 1990. aasta määrusega, mis saabus Euroopa Kohtusse sama aasta 7. juunil, EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel kaks eelotsuse küsimust EMÜ asutamislepingu artiklite 7, 30, 85, 86 ja 90 tõlgendamise kohta.

2. Need küsimused kerkisid esile äriühingu *Merci convenzionali porto di Genova SpA* (edaspidi "*Merci*") ja äriühingu *Siderurgica Gabrielli SpA* (edaspidi "*Siderurgica*") vahelises kohtuvaidluses kauba lossimise üle Genova sadamas.

3. Euroopa Kohtule esitatud toimikust ilmneb, et Itaalias kuulub lastimise, lossimise, ümberlaadimise, ladustamise ja kauba või mis tahes materjali sadamas toimuva liikumisega tegelemise õigus Codice della navigazione (navigatsiooniseadustiku) artikli 110 alusel sadamaühingutele (*compagnie portuali*), mille töötajad, kes on ühtlasi nende äriühingute liikmed, peavad vastavalt Regolamentoo per la navigazione marittima (meresõidumääruse) artiklitele 152 ja 156 olema Itaalia kodakondsusega. Sadamaühingute ainuõiguse rikkumise eest karistatakse kriminaalkorras vastavalt Codice della navigazione artiklile 1172.

4. Codice della navigazione artikli 111 järgi on sadamatoimingute korraldamine kolmandate isikute jaoks usaldatud sadamaettevõtetele (*imprese portuali*). Sadamatoimingute sooritamiseks tohivad ettevõtted, mis on üldjuhul eraõiguslikud äriühingud, pöörduda ainult sadamaühingute poole.

5. Vastavalt Itaalia õigusnormidele pöördus *Siderurgica* ühe Saksamaa Liitvabariigist imporditud terasepartii lossimiseks *Merci* poole, kellel on Genova sadamas tavaliste kaupadega tegelemise ainuõigus, kuigi laeva töötajad oleksid saanud kaubad ka otse lossida. Lossimiseks pöördus *Merci* omakorda Genova sadamaühingu poole.

6. Kuna kauba lossimine viibis – peamiselt sadamaühingu töötajate streikide tõttu –, tekkis *Siderurgica* ja *Merci* vahel vaidlus, mille käigus *Siderurgica* nõudis viivituse tagajärjel tekkinud kahju hüvitamist ning makstud summade tagastamist, mida ta pidas osutatud teenuste eest liiga suureks. Tribunale di Genova, kelle poole selle vaidlusega pöördui, otsustas kohtuliku arutamise peatada, kuni Euroopa Kohus on teinud eelotsuse järgmises küsimuses:

"1) Kas EMÜ liikmesriigist pärit kauba importimisel meritsi teise liikmesriigi territooriumile annavad EMÜ asutamislepingu artikli 90 sätted ja sama lepingu artiklites 7, 30, 85 ja 86 sätestatud keelud kehtiva ühenduse õiguse kohaselt ühenduse õiguskorra subjektidele õigused, millega liikmesriigid peavad arvestama, kui kauba lastimise ja lossimise õigus ühe riigi sadamates kuulub isegi siis, kui neid toiminguid saaks läbi viia ka pardal olevate vahendite ja töötajate abil, ainuõiguslikult ja kohustuslike tariifidega teatud sadamaettevõttele ja/või -ühingule, mille töötajateks on ainult selle riigi kodanikud?"

või

2) kas sadamaettevõtte ja/või -ühing, mille töötajateks on ainult selle riigi kodanikud ja millele kuulub siseriiklikes sadamates kaupade lastimise ja lossimise ainuõigus koos kohustuslike tariifidega, kujutab endast EMÜ asutamislepingu artikli 90 lõike 2 tähenduses ettevõtjat, kellele on usaldatud üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osutamine ning kelle suhtes selle lepingu artikli 90 lõike 1 sätete ning artiklites 7, 30, 85 ja 86 sätestatud keeldude kohaldamine võib takistada talle määratud eriülesannete täitmist?"

7. Põhikohtuasja faktilised asjaolud, menetluse käik ja Euroopa Kohtule esitatud kirjalikud märkused on ulatuslikumalt esitatud kohtuistungis ettekandes. Need kohtutoimikute materjalid leiavad alljärgnevalt käsitlemist vaid niivõrd, kui niivõrd see on Euroopa Kohtu arutluskäigu seisukohalt vajalik.

Esimene küsimus

8. Oma esimese küsimusega tahab siseriiklik kohus põhiliselt teada, kas liikmesriigi õigusnormid, mis annavad selles riigis asuvalle ettevõttele sadamatoimingute korraldamise ainuõiguse ning kohustavad teda nende toimingute sooritamiseks pöörduma ainult selle riigi kodanikest töötajatega sadamaühingute poole, on vastuolus asutamislepingu artikli 90 lõikega 1 koosmõjus sama lepingu artiklitega 7, 30 ja 86 ning kas need asutamislepingu sätted annavad üksikisikutele õigusi, mida siseriiklikud kohtud peavad kaitsma.

9. Et sellele küsimusele niisugusel ümbersõnastatud kujul vastata, tuleb kõigepealt rõhutada, et kolmandate isikute jaoks sadamatoimingute korraldamise ainuõigusega sadamaettevõtet nagu ka sadamatoimingute sooritamise ainuõigusega sadamaühingut tuleb pidada ettevõtjateks, kellele riik on andnud ainuõiguse asutamislepingu artikli 90 artikli 1 tähenduses.

10. See säte näeb nende ettevõtete puhul ette, et liikmesriigid ei jõustaks ega säilitaks mingeid meetmeid, mis on vastuolus asutamislepingu eeskirjadega, eelkõige nendega, mis on sätestatud artiklis 7, ja konkurentsieeskirjadega.

11. Kui vaadelda esiteks sadamaühingu töötajate kodakondsustingimust, tuleb kõigepealt meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt kohaldatakse asutamislepingu artiklit 7, mis kehtestab kodakondsuse alusel diskrimineerimise keelu, iseseisvalt üksnes neil ühenduse õigusega reguleeritud juhtudel, mille suhtes EÜ asutamislepingus ei ole diskrimineerimist keelavat erisätet ette nähtud (vt näiteks 30. märtsi 1989. aasta otsust kohtuasjas 305/87: komisjon v. Kreeka, EKL 1989, lk 1461, punktid 12 ja 13 ning 7. märtsi 1991. aasta otsust kohtuasjas C-10/90: Masgio, EKL 1991, lk I-1119, punkt 12).

12. Palgatöötajate suhtes rakendab ja konkretiseerib seda põhimõtet asutamislepingu artikkel 48.

13. Selles osas tuleb meenutada, et asutamislepingu artikli 48 järgi on eelkõige keelatud liikmesriikide õigusnormid, mis annavad ühes selle riigi ettevõttes, nagu näiteks eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses käsitletavas Genova sadamaühingus, töötamise õiguse ainult oma riigi kodanikele. Nagu Euroopa Kohus on juba varem otsustanud (vt näiteks 3. juuli 1986. aasta otsust kohtuasjas 66/85: Lawrie-Blum, EKL

1986, lk 2121, punkt 17), eeldab töötaja mõiste asutamislepingu artikli 48 tähenduses, et isik teeb teatud ajavahemiku jooksul teisele isikule tema juhendamisel teatud töid, mille eest ta saab tasu. Seda määratlust ei muuda asjaolu, et töötaja, kes on küll ettevõtte alluvuses, moodustab teiste selle ettevõtte töötajatega ühingu.

14. Kui vaadelda teiseks ainuõiguse olemasolu, tuleb esmalt rõhutada, et asutamislepingu artiklit 86 tõlgendatakse väljakujunenud kohtupraktika kohaselt nii, et ettevõtet, millel on seaduslik monopol olulisel osal ühisturust, võib käsitada turgu valitsevas seisundis oleva ettevõtjana asutamislepingu artikli 86 tähenduses (vt 23. aprilli 1991. aasta otsust kohtuasjas C-41/90: Höfner, EKL 1991, lk I-1979, punkt 28; 18. juuni 1991. aasta otsust kohtuasjas C-260/89: ERT, EKL 1991, lk I-2925, punkt 31).

15. Mis puutub kõnealuse turu piiritlemisse, nähtub eelotsusetaotlusest, et tegemist on Genova sadamas tavalise kaubaveoga seotud ja kolmandate isikute jaoks sooritatavate sadamatoimingute korraldamise ja sooritamise turuga. Võttes arvesse selle sadama liiklustihedust ja seda, kui oluline ta on kogu asjaomase liikmesriigi mereimpordi ja -eksporti jaoks, võib seda turgu pidada ühisturu oluliseks osaks.

16. Järgmiseks tuleb täpsustada, et turgu valitseva seisundi tekitamine ainuõiguse andmise teel asutamislepingu artikli 90 lõike 1 tähenduses ei ole veel iseenesest artikliga 86 kokkusobimatu.

17. Euroopa Kohus on siiski mõnel juhul seoses sellega otsustanud, et liikmesriik rikub nende kahe sätte keeldusid, kui asjaomasele ettevõtjale antud ainuõiguse pelk kasutamine ajendab teda oma valitsevat seisundit kuritarvitama (vt eespool viidatud 23. aprilli 1991. aasta otsust Höfneri kohtuasjas, punkti 29), või juhul, kui need õigused võivad tekitada olukorra, kus ettevõtja sellise kuritarvituse toime paneb (vt eespool viidatud 18. juuni 1991. aasta otsust ERT kohtuasjas, punkti 37).

18. Vastavalt asutamislepingu artikli 86 teise lõigu punktidele a, b ja c võivad sellised kuritarvitused seisneda eelkõige ebaõiglaste ostuhindade või muude ebaõiglaste tehingutingimuste kehtestamises vastavat teenust soovivale isikule, tehnilise arengu piiramises tarbijate kahjuks ning oma kaubanduspartneritele erinevate tingimuste rakendamises võrdväärsete tehingute puhul.

19. Selles osas ilmneb siseriikliku kohtu kirjeldatud ning Euroopa Kohtus arutatud asjaoludest, et kõnealustes riiklikes õigusnormides kindlaks määratud tingimustel ettevõtetele antud ainuõigus viib nad selleni, et nad kas nõuavad tasu teenuste eest, mida ei ole soovitud, küsivad ebaoproportsionaalselt suurt hinda, keelduvad kasutamast kaasaegset tehnikat, mille tõttu suureneb toimingute maksumus ja pikeneb nende läbiviimise aeg, või annavad teatud tarbijatele hinnaalandust, mida kompenseeritakse teistelt tarbijatelt kõrgema hinna võtmisega.

20. Neil asjaoludel tuleb tõdeda, et liikmesriik tekitab asutamislepingu artikliga 86 kokkusobimatu olukorra, kui ta võtab vastu sellised õigusnormid, nagu käsitletakse ka eelotsusetaotluse esitanud kohtus, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust. Sellise olukorraga on põhikohtuasjas tegemist, kui võtta arvesse käesoleva otsuse punktis 15 mainitud andmeid Genova sadamaliikluse suuruse kohta.

21. Mis puutub asutamislepingu artikli 30 tõlgendamisse, mida siseriiklik kohus taotles, piisab sellest, kui meenutada, et siseriiklikud õigusnormid (mis hõlbustavad turgu valitseva seisundi kuritarvitamist, mis võib omakorda mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust) on tavaliselt vastuolus selle artikliga, mis keelab koguselised impordipiirangud ja kõik samaväärse toimega meetmed (vt 16. novembri 1977. aasta otsust kohtuasjas 13/77: Inno, EKL 1977, lk 2115, punkt 35), kui need õigusnormid muudavad teistest liikmesriikidest pärit kaupade impordi raskemaks ja seega takistavad seda.

22. Põhikohtuasjas nähtub siseriikliku kohtu tuvastatust, et laeva meeskond oleks saanud kaupa väiksemate kuludega lossida, niisiis tekitas kahe ainuõigusega ettevõtja teenuste kasutamise kohustus lisakulusid ning järelikult võis see kauba hinnale avaldatava mõju kaudu impordi mõjutada.

23. Kolmandaks tuleb rõhutada, et isegi asutamislepingu artikli 90 raames on artiklite 30, 48 ja 86 sätetel vahetu õiguspõhine ning nad annavad üksikisikutele õigusi, mida siseriiklikud kohtud peavad kaitsma (vt asutamislepingu artikli 86 kohta eriti 30. aprilli 1974. aasta otsust kohtuasjas 155/73: Sacchi, EKL 1974, lk 409, punkt 18).

24. Seega tuleb ümbersõnastatud esimesele küsimusele vastata, et:

- liikmesriigi õigusnormid, mis annavad selles riigis asuvale ettevõttele sadamatoimingute korraldamise ainuõiguse ning kohustavad teda nende toimingute sooritamiseks pöörduma ainult selle riigi kodanikest töötajatega sadamaühingute poole, on vastuolus asutamislepingu artikli 90 lõikega 1 koosmõjus sama lepingu artiklitega 7, 30 ja 86;
- asutamislepingu artiklid 30, 48 ja 86 koosmõjus artikliga 90 annavad üksikisikutele õigusi, mida siseriiklikud kohtud peavad kaitsma.

Teine küsimus

25. Teise küsimusega tahab siseriiklik kohus peamiselt teada, kas asutamislepingu artikli 90 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et esimeses küsimuses kirjeldatud olukorras asuvat sadamaettevõtet ja/või -ühingut tuleb pidada ettevõtjaks, kellele on usaldatud üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osutamine nimetatud sätte tähenduses.

26. Sellele küsimusele vastamiseks tuleb meeles pidada, et selleks, et asutamislepingu eeskirjade kohaldamisest saaks teha asutamislepingu artikli 90 lõikes 2 sätestatud erandi, ei piisa üksnes sellest, et riigivõimud oleksid asjaomasele ettevõtjale usaldanud üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osutamise, vaid vaja on ka seda, et asutamislepingu eeskirjade kohaldamine takistaks sellele ettevõtjale määratud eriülesannete täitmist, ning et see ei oleks vastuolus ühenduse huvidega (vt 3. oktoobri 1985. aasta otsust kohtuasjas 311/84: CBEM, EKL 1985, lk3261, punkt 17; eespool viidatud 23. aprilli 1991. aasta otsust Höfneri kohtuasjas, punkt 24).

27. Selles osas tuleb tõdeda, et ei siseriikliku kohtu esitatud toimiku dokumentidest ega Euroopa Kohtule esitatud märkustest ei ilmne, et sadamatoimingud esindaksid üldist majandushuvi, millel oleks erilisi omadusi võrreldes muu majandustegevusega seotud üldise majandushuviga, ega – eeldusel, et neil sellised omadused on – ka seda, et asutamislepingu eeskirjade, eriti konkurentsi- ja vaba liikumise eeskirjade kohaldamine takistaks selle ülesande täitmist.

J. G. Giraud

O. Due